

Přiznání nákladů zmocněnce poškozeného v trestním řízení

Přiznání nákladů zmocněnce poškozeného v trestním řízení je podmíněno úvahou soudu o účelnosti vynaložených nákladů, v rámci níž je nutno hodnotit nejen potřebnost jednotlivých úkonů, ale také přiměřenost výše sazby za jeden úkon právní služby, kde jako orientační referenční rámec může sloužit především sazba za jeden úkon právní služby ustanoveného zmocněnce, popř. ustanoveného obhájce. Uvedené úvahy musí být obsaženy v odůvodnění soudního rozhodnutí, jinak nelze považovat rozhodnutí za přezkoumatelné a absence těchto úvah zakládá porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a taktéž práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. III.ÚS 1033/21 ze dne 16.11.2021)

Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti stěžovatelů M. P. a A. V., zastoupených JUDr. V.V., advokátem, sídlem P., proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. ledna 2021 č. j. 11 To 344/2020-2483 a usnesení Okresního soudu v Semilech ze dne 12. listopadu 2020 č. j. 4 T 154/2019-2434, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Semilech, jako účastníků řízení, a Okresního státního zastupitelství v Semilech, jako vedlejšího účastníka řízení, tak, že usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. ledna 2021 č. j. 11 To 344/2020-2483 a usnesením Okresního soudu v Semilech ze dne 12. listopadu 2020 č. j. 4 T 154/2019-2434 byla porušena základní práva stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. ledna 2021 č. j. 11 To 344/2020-2483 a usnesení Okresního soudu v Semilech ze dne 12. listopadu 2020 č. j. 4 T 154/2019-2434 se ruší.

Z odůvodnění:

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavními stížnostmi podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen "Ústava") se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 odst. 3 písm. a) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva").

2. Usnesením pléna Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2021 bylo rozhodnuto, že ústavní stížnost stěžovatele vedená pod sp. zn. III. ÚS 1033/21 a ústavní stížnost stěžovatelky vedená pod sp. zn. IV. ÚS 1042/21 se spojují ke společnému řízení a nadále budou vedeny pod sp. zn. III. ÚS 1033/21.

3. Ústavní soud si za účelem posouzení ústavních stížností vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Semilech (dále jen "okresní soud") pod sp. zn. 4 T 154/2019, z něhož zjistil dále uvedené skutečnosti.

4. Rozsudkem okresního soudu ze dne 24. 2. 2020 č. j. 4 T 154/2019-2278 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Hradci Králové (dále jen "krajský soud") ze dne 25. 8. 2020 č. j. 11 To 157/2020-2349 byli stěžovatelé uznáni vinnými spolupachatelstvím zločinu poškození věřitele, a to

stěžovatel podle § 222 odst. 1 písm. a) a odst. 4 písm. a) trestního zákoníku, a stěžovatelka podle § 222 odst. 2 písm. a) a odst. 4 písm. a) trestního zákoníku. Stěžovateli byl uložen trest odnětí svobody ve výměře tří let a trest propadnutí věci. Stěžovatelce byl uložen peněžitý trest ve výši 2 000 000 Kč, přičemž pro případ, že by trest nebyl vykonán, byl stěžovatelce uložen náhradní trest odnětí svobody ve výměře tří let. Oběma stěžovateli byla uložena povinnost společně a nerozdílně nahradit poškozenému J. K. škodu ve výši 10 443 278 Kč. Stěžovatelé napadli usnesení krajského soudu dovoláním, o němž nebylo v době přijetí nálezu v posuzované věci rozhodnuto.

5. Napadeným usnesením okresního soudu bylo stěžovateli podle § 154 odst. 1 trestního řádu za použití § 155 odst. 4 trestního řádu uloženo, aby společně a nerozdílně nahradili poškozenému K. na nákladech potřebných k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení částku ve výši 594 499,14 Kč.

6. Stěžovatelé napadli usnesení okresního soudu stížností, jež byla krajským soudem jako nedůvodná podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítnuta.

II. Argumentace stěžovatelů

7. Stěžovatelé ve svých ústavních stížnostech, které se obsahově zcela shodují, tvrdí, že náklady zmocněnce poškozeného byly přiznány v neúměrně vysoké výši, neodpovídají tak požadavku účelnosti a závěry soudů v napadených rozhodnutích nejsou ve vztahu k možné moderaci podle § 12a odst. 2 advokátního tarifu ani řádně zdůvodněny.

8. Stěžovatelé dále namítají hrubou nerovnost v právech a povinnostech osob, kdy je maximální tarifní hodnotou při obhajobě v trestním řízení částka ve výši 50 000 Kč, a vedle toho je zmocněnci poškozeného určena tarifní hodnota podle výše škody. Stěžovatelé v tomto kontextu zdůrazňují, že role obhájce v trestním řízení je rozhodně obtížnější než role zmocněnce poškozeného. V posuzované věci převyšuje odměna zmocněnce poškozeného odměnu obhájce stěžovatelů 21krát.

9. Stěžovatelé poukazují na nepřiměřené umocnění trestu pachatele, který náklady zmocněnce poškozeného musí uhradit. V posuzované věci, kde jsou náklady zmocněnce poškozeného vyčísleny na částku 594 499,14 Kč, lze tyto náklady vnímat jako další trest uložený stěžovateli.

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

10. Ústavní soud zaslal ústavní stížnosti k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení.

11. Okresní soud uvedl, že nevyužije svého práva vyjádřit se k ústavním stížnostem a plně odkázal na obsah napadeného usnesení.

12. Krajský soud taktéž plně odkázal na obsah svého napadeného usnesení.

13. Okresní státní zastupitelství v Semilech ve svém vyjádření uvedlo, že se ztotožňuje s argumentací uvedenou v napadených rozhodnutích, přičemž zdůrazňuje, že Ústavnímu soudu nepřísluší rozhodovat o konkrétní výši odměny zmocněnce. Použití § 12a odst. 2 advokátního tarifu je možná pouze v případě, kdy stanovení tarifní hodnoty vede k přiznání neúměrně vysoké částky, což by odporovalo požadavku účelnosti. V posuzované věci však k takové situaci nedošlo, a tudíž vedlejší účastník považuje ústavní stížnosti za nedůvodné a navrhuje jejich zamítnutí.

14. Krajské státní zastupitelství v Hradci Králové se ve svém sdělení výslovně vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení.

15. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat stěžovateli výše uvedená vyjádření k replice, neboť

z nich neplynou žádné závěry, které by stěžovatelům již nebyly známy.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti byly podány včas oprávněnými stěžovateli, kteří se účastnili řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejich projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až § 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnosti jsou přípustné (§ 75 odst. 1 téhož zákona a contrario), neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavních stížností

17. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí, jakož i řízení jim předcházející z hlediska stěžovateli v ústavních stížnostech uplatněných námitek, a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti jsou důvodné.

18. Ústavní soud nejprve připomíná, že k náhradě nákladů řízení se ve své rozhodovací praxi opakovaně vyjádřil rezervovaně tak, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující indikaci porušení základních práv a svobod. Ústavní soud při posuzování problematiky nákladů řízení, tj. problematiky ve vztahu k předmětu řízení před soudy vedlejší, postupuje nanejvýš zdrženlivě a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení přistupuje pouze výjimečně, například zjistí-li extrémní rozpor s principy spravedlnosti, nebo že by bylo zasaženo i jiné základní právo [srov. např. náleze ze dne 12. 5. 2004 sp. zn. I. ÚS 653/03 (N 69/33 SbNU 189) nebo usnesení ze dne 28. 6. 2012 sp. zn. II. ÚS 2135/12, veřejně dostupné na internetu na adrese <http://nalus.usoud.cz>].

19. Při rozhodování o náhradách nákladů zmocněnců poškozených v trestním řízení již Ústavní soud také několikrát zdůraznil, že nastavení výše odměn za právní zastoupení je úkolem normotvůrce, který svou představu o vhodné úpravě jejich výpočtu vtělí do textu právního předpisu. Není přitom úkolem Ústavního soudu, aby normotvůrcem přijaté řešení bez dalšího hodnotil. Pravidlo určení tarifní hodnoty pro výpočet odměny zmocněnce poškozeného v trestním řízení pro účely stanovení náhrady nákladů řízení je obsaženo v advokátním tarifu. Výpočet výše odměny zmocněnce poškozeného v trestním řízení se liší v závislosti na tom, zda jde o zmocněnce ustanoveného nebo zmocněnce poškozeným zvoleného. V těchto případech ve výsledku může dojít k podstatně odlišné výši přiznané náhrady pro zmocněnce ustanoveného oproti zmocněnci zvolenému. Stejně tak může být výše přiznaných nákladů pro zmocněnce (v jeho prospěch) nepoměrná k výši přiznaných nákladů obhájci obviněného v trestním řízení (viz např. náleze ze dne 3. 11. 2020 sp. zn. III. ÚS 1255/18).

20. Náhrada nákladů adhezního řízení je obecně upravena v § 154 trestního řádu, podle něhož platí, že byl-li poškozenému alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích, je odsouzený, jemuž byla povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích uložena, povinen nahradit poškozenému též náklady potřebné k účelnému uplatnění tohoto nároku v trestním řízení, a to včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce. Z uvedeného je zřejmé, že předmětem náhrady nejsou všechny náklady, které poškozenému v souvislosti s uplatněním nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy vznikly, nýbrž pouze náklady vynaložené účelně. Ústavní soud k rozhodování obecných soudů o nákladech řízení, zejména pak v adhezním řízení, opakovaně, i přes svou zdrženlivost, zdůrazňuje, že má být poskytována náhrada nákladů toliko účelně vynaložených. I přes široký prostor pro úvahu, který zákon v tomto směru soudům poskytuje a který v sobě skrývá nebezpečí nejednotnosti posuzování otázky nákladů řízení v judikatuře obecných soudů, zde zůstává zachován požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí [srov. např. náleze ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 3923/11 (N 68/64 SbNU 767)].

21. Ústavní soud připomíná, že je třeba vždy vážit, zda odměna nepřesahuje rozumnou míru účelnosti, kterou je třeba poměřovat mimo jiné i výší přiznané náhrady újmy.

22. V této souvislosti Ústavní soud zdůrazňuje, že za určitých podmínek připouští výklad advokátního tarifu, podle nějž jsou na určení výše odměny zvoleného zmocněnce poškozených uplatněna kritéria pro určení výše odměny ustanoveného zmocněnce poškozených a jeho judikatura je v tomto směru již ustálena (srov. usnesení ze dne 2. 5. 2019 sp. zn. III. ÚS 1137/19, ze dne 2. 4. 2019 sp. zn. III. ÚS 1404/18 a ze dne 29. 5. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3103/17). Postup, jímž soud použije ustanovení advokátního tarifu určená pro ustanoveného zmocněnce poškozených na situaci zvoleného zmocněnce poškozených, musí být řádně a dostatečně individuálně odůvodněn (usnesení ze dne 30. 7. 2019 sp. zn. II. ÚS 4103/18, bod 24). Z uvedeného vyplývá, že v případě zvoleného zmocněnce lze z hlediska uplatnění moderačního práva použít § 12a advokátního tarifu, přičemž smyslem připuštění postupu podle tohoto ustanovení i v případech zvolených zmocněnců poškozených je právě umožnit korigování celkové nepřiměřené výše přiznané náhrady nákladů. Ústavní soud se již zabýval (viz např. usnesení ze dne 29. 5. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3103/17) otázkou přípustnosti použití § 12a odst. 2 advokátního tarifu pro určení sazby mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby v případě zvoleného (nikoliv ustanoveného) zmocněnce. Dovedil přitom, že ačkoliv předmětné ustanovení primárně dopadá na odlišné situace, jeho aplikace v případech, kdy by stanovení tarifní hodnoty dle § 10 odst. 5 advokátního tarifu vedlo k přiznání neúměrně vysoké náhrady nákladů zvoleného zmocněnce poškozeného, je při náležitém a pečlivém odůvodnění takového postupu možná. Je totiž třeba vzít v úvahu, že povinnost uhradit takové nepřiměřeně vysoké náklady jednak odporuje požadavku účelnosti (§ 154 odst. 1 trestního řádu) a tím, komu je uložena, je osoba odsouzeného pachatele trestného činu, jehož postih je takovým postupem obecných soudů ještě nepřiměřeně umocněn.

23. V posuzované věci dle Ústavního soudu došlo k přiznání nepřiměřeně vysoké částky určené jako náklady zmocněnce poškozeného, která je však v posuzované věci v rozporu s požadavkem účelnosti vynaložených nákladů, k čemuž především v odůvodnění napadených usnesení chybí jakákoliv argumentace, jak bude rozvedeno níže.

24. Ústavní soud z vyžádaného spisu sp. zn. 4 T 154/2019 zjistil, že stěžovatelé svým trestným jednáním způsobili poškozenému J. K. škodu, pročež byli rozsudkem okresního soudu ve spojení se zamítavým usnesením krajského soudu společně a nerozdílně zavázáni uhradit poškozenému škodu ve výši 10 443 278 Kč. Poškozený J. K. si na základě plné moci ze dne 25. 5. 2015 zvolil jako svého zmocněnce advokáta JUDr. Evžena Zörklera. Zmocněnec si vyúčtoval celkem 10 úkonů právní služby podle § 10 odst. 1 advokátního tarifu, přičemž jako tarifní hodnota byla stanovena výše škody, tj. 10 443 278 Kč. Podle § 7 advokátního tarifu činí tedy sazba za jeden úkon právní služby částku 48 500 Kč. Ke všem úkonům byla přiznána částka ve výši 3 000 Kč za 10 režijních paušálů, tj. 300 Kč za jeden úkon. Zmocněnec si dále vyúčtoval dvě cesty v celkové výši 3 321,60 Kč a konečně byla poškozenému přiznána i částka 103 177,54 Kč jako daň z přidané hodnoty, neboť zmocněnec je plátcem této daně.

25. Z odůvodnění napadených usnesení předně nevyplývá jakákoliv úvaha soudů o účelnosti vynaložených nákladů, soudy toliko "mechanicky" přijaly vyčíslení, které předložil poškozený prostřednictvím svého zmocněnce. K tomu Ústavní soud připomíná, že každé soudní rozhodnutí musí obsahovat řádné odůvodnění, jehož účelem je zejména seznámit účastníky řízení s úvahami, na nichž soud založil své skutkové a právní závěry. Požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí soudů odpovídá právu na soudní ochranu zaručenému v čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny (a principu vyloučení libovůle) [viz např. náleze ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83) nebo náleze ze dne 2. 6. 2020 sp. zn. III. ÚS 3411/19, bod 19)]. Nezbytný rozsah odůvodnění se odvíjí od předmětu a povahy řízení, jakož i návrhů a argumentů uplatněných účastníky, s nimiž se soudy musí adekvátně vypořádat [např. nálezy ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565), a ze dne 28.

7. 2020 sp. zn. IV. ÚS 3555/19]. Nejsou-li zřejmé důvody soudního rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, která je v rozporu s principem právního státu [viz např. náleze ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. II. ÚS 169/09 (N 43/52 SbNU 431)]. Okresní soud se účelností vynaložených nákladů nezabýval vůbec, krajský soud ke stížnostní námitce uvedl pouze tolik, že nedospěl k závěru, že by odměna zmocněnce přesahovala rozumnou míru účelnosti, avšak bez argumentačního podkladu.

26. Soudy tedy prvotně nedostály požadavku na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí, který v posuzované věci spočívá zejména ve vysvětlení účelnosti vynaložených nákladů. V posuzované věci se prima facie jeví jako zjevně nepřiměřená výše částky odpovídající jednomu úkonu právní služby, která činí 48 500 Kč. V situaci, která nastala v posuzované věci, kdy se odměna zmocněnce výší jednoho úkonu právní služby zcela vymyká právní praxi týkající se výše odměn poskytovaných zmocněncům ustanoveným, nota bene i ustanoveným obhájcům, je obecný soud povinen zvážit použití § 12a odst. 2 advokátního tarifu a přesvědčivě vyložit, proč nepovažuje jeho aplikaci za vhodnou. Napadená usnesení takové úvahy neobsahují, byť částka jednoho úkonu právní služby vycházející z tarifní hodnoty (výše škody v trestním řízení) zcela zjevně vybočuje ze standardů výše odměn ustanoveným zmocněncům, jejichž výše odměny činí maximálně 5 000 Kč za jeden úkon právní služby, resp. obhájcům, v trestním řízení, jejichž odměna je odstupňována závažností stíhaného trestného činu (s maximální tarifní hodnotou 50 000 Kč, tedy odměna za jeden úkon právní služby činí ještě méně než 5 000 Kč) a odpovídá v tomto ohledu standardům řízení civilního. Ústavní soud zdůrazňuje, že při hodnocení účelnosti nákladů vzniklých přibráním zmocněnce je nutno hodnotit nejenom potřebnost každého jednotlivého úkonu, ale taktéž přiměřenost výše sazby za jeden úkon právní služby, kde jako orientační referenční rámec bude sloužit právě sazba za jeden úkon zmocněnce ustanoveného, popř. ustanoveného obhájce (viz taktéž náleze sp. zn. III. ÚS 1255/18). Dopad takto vysokých vyčíslených nákladů zmocněnce poškozeného je nadto nutno hodnotit i s ohledem na postavení stěžovatelů, zde obviněných, neboť uložená povinnost k náhradě nákladů zmocněnce poškozeného fakticky umocňuje uložený trest.

27. Napadenými rozhodnutími, která neobsahují řádné odůvodnění ve vztahu k účelnosti vynaložených nákladů zmocněnce poškozeného, což v posuzované věci neoddělitelně souvisí zejména s nepřiměřenou výší odměny zmocněnce poškozeného za jeden úkon právní služby ve výši 48 500 Kč, bylo zasaženo do práva stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť napadená rozhodnutí nevyklučují libovůli, když z nich nejsou seznatelné žádné vlastní úvahy soudů. Napadenými rozhodnutími, která nelze považovat za přezkoumatelná, bylo zároveň zasaženo do práva stěžovatelů na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť stěžovatelé jsou na základě nepřezkoumatelných rozhodnutí zavázáni společně a nerozdílně uhradit náklady zmocněnce poškozeného ve výši, která vznáší závažné pochybnosti jejich řádném vyčíslení s ohledem na jejich účelnost.

28. Na základě uvedeného dospěl Ústavní soud k závěru, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jakož i práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny, pročež ústavním stížnostem mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků vyhověl a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

Další články:

- [Oběť trestného činu](#)
- [Dohoda o vině a trestu](#)
- [Zajištění nároku poškozeného](#)
- [Práva obviněného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vydání příkazu k dodání do výkonu trestu](#)
- [Neoprávněná činnost pro cizí moc](#)
- [Kvalifikace skutku](#)
- [Odnětí věci rozhodujícímu soudci \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náhradní trest](#)
- [Výkon trestu](#)
- [Účinné vyšetřování \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)